

Éjszakai ragyogás

Amikor a nyüzsgő nappal kimerül és nyugovóra tér, s a fák közé be-
lopakodik az éjszaka, az erdő arca egészen megváltozik. Vonásai
meglágyulnak, tekintete szelídebb, hangja puhább lesz. Pórusaiba
beivódik a sötétség, a tér egyszerre kitágul, és mély zengésű, bárso-
nyos csönddel telítődik. Az éjszaka csöndjében a legapróbb nesz is
különös jelentőséget kap, mintha az erdő minden idegszála feszült
figyelemmel hallgatózna. A fák között bújócskázó szél előcsalja az
erdő titkos sóhajait, s felvillannak a nappal rejtekében láthatatlanul
meglapuló tekintetek. A Hold fénye ezüst derengésbe vonja a tájat,
az égbolt pedig üveggyönggyel kivarrt selyemlepelként borul a vi-
lággra. A nappal szűkös világa kitágul, bilincsei lehullanak, és min-
den varázsossá válik. A távolságtartó nappali erdő, ahol csak vend-
dégeként kószálsz, egyszerre közel kerül, bújkörébe von és magához
ölel, s a riadt, védtelen ember gyámoltalanul hozzásimul.

A látás támasza nélkül érzékelésünk meginog, s tétovázva kere-
sünk fogódzót a nagy, végtelen éjszakában. S ha már a külső észle-
lés korlátozott, a szem belsőbb tájak felé fordul. Az érzékek fogsá-
gából szabadulva a világ kitárul, a sötétségben világosság gyűl: a
nappal józan tényei az éjjeli megvilágításban eltörpülnek, s helyükbe
a létezés eleven ereje tódul. Minden életre kel, s valószínűtlenül in-
tenzívvé válik. Az éjszaka nem reális, hanem mágikus: feltárul, ami
nappal rejtve marad, felszabadul, ami máskor kötött. A fantázia min-
den szülötte ilyenkor kel igazán életre, a képzelet szabadon szár-
nyal és megfelelkezik a jópolgári illemről. Boszorkányok és dé-
monok röpködnek, s az erdő mélyéről manók és lidércek bújnak
elő. E színes karneváli forgatagban végre minden és mindenki sza-
badon táncol a létezés mámorától megrészegülve. Az éjszaka a vi-
lág felszabadult mosolya.

Ez a napszak teljességgel társadalmon kívüli: a nappal józanságát
levetve álarcok és egyenruhák nélkül, leplezetlenül, mégis kiismer-
hetetlenül áll előttünk, akár egy gyönyörű, titokzatos nő. Merthogy az
éjszaka nő, ahhoz nem férhet kétség. Magas, karcsú, fekete hajú, ígéző
tekintetű, érett szépség. Hangja mély és bársonyos, alakját talányok
övezik. Talán színésznő, aki szerepei után eldobja összes maszkját, és
kötelességei alól felszabadulva, nagyot sóhajtvá megpihen. Szelíd
és hallgatóg, ám szótlansága mögött súlyos tudás és mély bölcsesség
rejtőzik. Néma figyelmét semmi sem kerüli el, de finom érzésű és ta-
pintatos. Titkok gondos őrizője és a hozzá fordulóknak őszinte bizalmasa.
Nem osztogat kész megoldásokat, sokkal inkább lényével hívja elő a
kérdőből a már amúgy is benne lévő válaszokat. Ő azonban nem
adja ki saját titkait, s kiismerhetetlensége mérhetetlenül vonzóvá teszi.
Szabad és öntörvényű, aki nem hajlandó behódolni senki előtt, a maga
útját járja. Szoros viszony fűzi az Ég Királynőjéhez, a Holdhoz, aki

elegáns ezüstruhában járja körül birodalmát huncutul hunyorgó kis apródjai kíséretében. Udvarában gyönyörű ezüstvirágok nyílnak, s itt készül a legfinomabb holdfénysejlem, mely lágy fényét szétterítve puhán omlik a földre. A királynő mégis boldogtalan: kedvesét, a Napot siratja, akitől mérhetetlen távolság választja el, s így nem pihenhet karjaiban, csupán szemének szerető sugarában melegedhet. És amikor az Ég Királya ritkábban pillant kedvese felé, az Éj Asszonya bánatában elrejtí arcát a világ elől.

Az éjszaka nyelve a csönd. Titkos nyelv, melyet csak az érthet meg, aki maga is csöndben van és éberén figyel. Amit nappal elfed az élet tettből, hangból, fényből szótt tarka leple, a csönd sötét fátyla kidomborítja. Ahogy a csillagok is mindig az égen ragyognak, mégis csak az éj sötétjében válnak láthatóvá, úgy az éjszaka éber csöndje is titkos hangzatokat csal elő. A világ felszabadul „a kétszerkettő józansága” alól, és a lehetőségek tárháza kitágul: ez az álmok ideje. Az álom tarka párnáján merészebb és igazabb gondolatok születnek, mint a hétköznapi szürke vánkosán. A csönd és a sötétség a legőszintébb tükör: ilyenkor az ember jobban hallja hamisságait, tisztábban látja vakságait. Ilyenkor hangosan ordít a kérdés, amely a nappal zsvijában elhalkul: „Miért nem lettél az, aki éjszaka vagy? Akit csak éjjel mersz gondolni?” Az álom színes selymét nem a nappal durva szálaiból, hanem lélekfonalból szövi egy láthatatlan belső tanácsadó, akit sem megtéveszteni, sem elhallgattatni nem lehet: mindig a legmélyebb igazság képeit festi az éjszaka leplére.

Az éjszaka misztériumát a régiek még sokkal erősebben érezték. Az álom anyja, Nüx az ókori görögök képzeletében minden nap végén beborítja sötét szárnyaival a világot. Az éj leple alatt lángol föl Erósz szenvedélye, s ez Hüpnosz, Oneirosz és Thanatosz, az Álom, az Ábránd és a Halál ideje is. Nüx Tartaroszban él Hémerával, a Nappal, de útjaik sosem találkoznak: amikor Nüx elhagyja otthonát, Hémera marad odalent, míg ha a Nappal látogatja meg a földet, az Éj vonul vissza alvilági palotájába, s kettejüknek ez a játéka hajtja az idő kerekét a világ születése óta.

Az Álom fivére, a Halál Nüx sötét fátyla mögött lehel végzetes csókot választottjai arcára. Az éjszaka és a halál titkát idézték meg az ókori misztériumok: a beavatott meghalt addigi élete számára, és jelképes halálával új, tisztább életre született. S ahogy a tavasszal kihajtó virágok a kikelet előtt téli álomban szunnyadnak, úgy a lélek is az éj rejtekében készül fel a nagy változásra. A halál és az új élet fordulópontjának katarzisa könnyűvé teszi a lelket, így végre szabadon szárnyalhat a magasban.

Nemcsak a misztériumvallások követői, hanem a mítoszok és mesék hősei is gyakran sötétebb tájakra indultak, hogy küldetésüket teljesítsék. Az Alvilág kapuját őrző háromfejű kutya, Kerberosz több ilyen hőssel is találkozott: az éjszakát megéneklő, szerelmes Orpheusszal, ki kedveséért szállt alá a föld sötét bugyrába; Héraklésszel, aki Hádész sötétségéből jutott az Olümposz napfényes csúcsára; és

Aeneasszal, aki a holtak birodalmának mélységéből visszatérve emelte magasba Rómát. A sámánok is rendszeres látogatói voltak az alsó világnak, s a népmesék hősei is gyakorta ereszkednek le a föld színe alá, hogy onnan újjászületve térjenek vissza. Mert aki egyszer már megjárta a másvilágot, másként látja az életet is: mulandó káprázatnak. A Halál öccse, az Álom azért jön el minden éjjel, hogy feltárja e nappali káprázat mögött megbúvó ősi, mélyebb valóságot. Ez a tudás az álmok, mítoszok és mesék szimbolikus nyelvén szól, és azt súgja, hogy a nappal vastag józanság-fala mögött rejtőzik egy másik, igazabb létezés. Mikor a nappal bátyja megreped, s a hasadékokon beszivárog az éjszaka varázsos oldószere, a falak leomlanak s megmutatkozik az élet másik, mágikus arca is.

Ezt az igazabb létet találta meg az éjszakában a szerelmet és halált zengő dalnok. Novalis himnuszaiban „a szent, kimondhatatlan és titokzatos éjszaka” titkait fürkészi. Az irodalom legnagyobb éjszaka-misztikusa az éj titkos rejtekében megleli a kulcsot a szív lakatjához, s így kiált fel: „Mi tör föl a szív alól olyan sejtelmesen, és nyeli el a vágyakozás lágy levegőjét? (...) Mit rejtész köpenyed alatt, ami láthatatlan-hatalmasan a szívembe hatol?” A fiatal poéta kedvese halála után megrendülten éli át a szerelem és az élet lángjának ellobbanását: az öröknek hitt szerelem — akár az élet káprázata — törékeny és mulandó. Az éjszakához menekül oltalomért, s magasztalja az éj és halál sötétjét, melyben utat talál szerelméhez és az örök élethez. Az éjszaka csöndjében a Mindenség lélegzetét hallgatva eggyé válik vele, s a szerelem hídján sétál át az örökkévalóságba.

A szerelem a fegyelmezett nappalt áhítattá varázsolja, a hétköznapok száraz őrlését pezsgő lüktetéssé búvóli, s bevezet az éjszaka titkaiba. A figyelmes szem és szív meglátja a sötétben gyúló világosságot: az éjszaka köpenye mögött fény rejtőzik, izzó, parázsló tűz, mely átmelegíti a nappal hűvös józanságában megdermedt szívet. A fagykéreg megolvad, a fény betódul és mindent betölt. A szív rózsauvegén át betörő sugarak eleven templommá varázsolják a nappal szürke hivatalát. A belső látás kitisztul, s az éjszaka parazsa minden hamisságot felperzsel maga körül. A lélek e titokzatos átváltozása rejtve történik és gyötrellemmel teljes, de a régi lélek halála helyet ad az új születésének, mely bilincseit levette immár szabadon szárnyalhat. A hajnalhasadást mindig az éj sötéte előzi meg: az alászállás a csöndbe és a sötétségbe a fény eljövételének ígéretét hordozza. Halál nélkül nincs sem élet, sem újjászületés, s „ha az örök életet keresed, naponta ezer halált kell halnod”. Novalis lelke meghalt kedvese elvesztésekor, s halálából feltámadva, himnuszokat énekelve örök, múlhatatlan szerelemben egyesült vele az éj óvó ölében.

Az éjszaka nap mint nap átélhető misztériuma a természet sötéten ragyogó titka. Hosszú nyári éjszakákon, a kihalt város csöndjében néha megszólal a rigó: ujjongva trillázik a világ sötétjébe, s az éj nyugalmát átítatja és felhevíti az élet és halál megrendítő csodáját zengő lelkes melódia. Szinte szikrázó fénné válik a hang, akár

az ember szívében felvillanó felismerések. Az éjszaka nem halott sötétség, hanem a fény bölcsője: a belé vetett kis fénymagot őrzi, óvja, rejt a világ fürkész tekintete elől, hogy aztán az teljes pompájában virágozzon ki. Hiába tér a Nap nyugovóra, szemének egy kis sugarát mindig a földön tartja. A sötétségből mindig új fény születik, s míg az éjszaka vajúdik, a világ és a lélek csöndjében készülődik a virradat, s talán egy nap, mire a hajnal fényes kapuja kitárul, végre annak mersz ébredni, akit éjjel megálmodtál.

TOMAJI ATTILA

Nincs miért

*Bent az erdő nedves, zöld homályán
Tisztás villan. Eső, szilaj patak.
Csúcs felé, ha lépsz a horhos árkán,
Tört árnyék vár. Kövek, elhalt szavak.*

*Fénylő, sötét szemek a levelek.
Mind utánad fordul, hátad érzi.
Bodzaág dalol, hosszan megremeg.
Földből épül köréd, ami égi.*

*Lánggá lett kemény kalász a nyár.
A sziklák ismeretlen állata:
Elbírhatatlan röptű kék madár.
A csúcs előtt a szárnyak illata.*

*Elvakítva lépsz előre. Vad ütés.
Nincs miért megállni. Ez csak napsütés —*

Szignatúra

Dobai Péternek — „Batiszy Kristóf” emlékére

*Lobogó fű. Lovak. Fegyverek.
Szókiül a hajnal, nessen a nád.
Lábnymokra hulló falevelek.
Hideg jön és mélybe zuhanás.*

*Magányosak. Szűk szemük remeg.
Fák koronája érinti hajuk.*